

בעזהש"ת

חשבת דרכי

שיחות

הרב אהרן מנחם ארלנגר שליט"א

שיעור

בספר חובות הלבבות

'והאלקים נסה את אנרם'

שיעור בענין עקידת יצחק

גליון ה' • תמוז תשפ"ב

כל הזכויות שמורות
למערכת 'חשבתי דרכי'
רחוב בלוי 8 בני ברק

להערות והארות, והצעות לייעול
ניתן לפנות בדוא"ל:
chishavtideerchy@gmail.com

לקבלת הגליון בדוא"ל מידי חודש בחדשו,
ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

האזנה לשיעורי הרב ארלנגר שליט"א
בטלפון: **072-3324300**
או במערכת שע"י קול הלשון: **073-2951550**

שיעור חובות הלבבות

שיעור שמיני - הקדמת המחבר

ט"ז טבת תשפ"ב

ונשאל אחד מן החכמים על שאלה נכרית מענין דין הגרושין, והשיב את שואלו: אתה האיש השואל על מה שלא יזיקנו אם לא ידענו, הידעת כל מה שאתה חיב לדעתו מן המצוות, אשר אינך רשאי להתעלם מהם ואין ראוי לך לפשע בהם, עד שנפגית לחשב בשאלות נכריות, אשר לא תקנה בהם מעלה יתרה בתורתך ואמונתך, ולא תתקן בהם מעות במדות נפשך. והנה אני נשבע כי מחמש ושילשים שנה אני מתעסק במה שיצריך לי ממצוות תורתך, ואתה יודע רב טרחי בעיני ורב הספרים אצלי, ולא פניתי לבי למה שפנית לבך לשואל עלי, והאריך להוכיחו ולביישו על זה.

חובת ההתעסקות במה שמוטל על האדם

ידוע שהחתם סופר ז"ע, שהיה מאד דבוק בספר חובות הלבבות, והיה לומדו לפני תלמידיו מידי יום ביומו, חלק על הדברים האלה (מ"ט פרש"ם נחמתי ד"ה א' ואמ"ה), כי כל עסק שהוא בתורה הקדושה, גם לימוד בהלכות שלא היו ולא יהיו לעולם, יש בהם כח להדביק את האדם אל הבורא.

אך עלינו להבין את מה שכתוב בין השורות, והוא שכאשר אדם לא מתעסק עם הדברים שאיתם הוא כן צריך וחייב להתעסק זה גרוע מאד. וזו הסיבה שהחכם גער בו, כנראה הוא הבחין שהשואל לא מתעסק במה שכן צריך להתעסק, והוא רק מתרחב בחכמה החיצונית של המצוות, מקום שאין כל כך ענין להתרחב, לכן הוא גער בו. אבל ודאי שאדם הלומד תורה כדי לדבוק בה, כשהוא נמצא במגמה הנכונה והראויה, כל מילה וכל דבר תורה, יהיו אשר יהיו, מדבקים אותו אל ה'.

וְחָכְם אַחַר אָמַר: לְמַדְתִּי לְבָרַר מַעֲשֵׂי חֲמֵשׁ וְעֹשִׂים שְׁנָה.

משמעות ענין 'בירור המעשים'

צריך להתבונן במשמעות הדברים, מה זה נקרא 'לברר מעשי'. מהו הבירור הגדול הזה? היכן להניח תפילין? האם לומר 'לשם יחוד' או לא? ...!

ודאי ש'לברר מעשי' אינו מתייחס לחלק של העשייה, אלא לפנימיות שמאחורי המעשה; למחשבה, להרגשת הלב, לעמידה מול ה' שבמעשה. את החלק המעשי עושים כולם כמעט אותו הדבר, גם אם יש אי אלו חילוקים בעשייה, הם חילוקים קטנים, ואצל רוב האנשים המעשים סדירים ותקינים, אבל ההבדל הגדול הוא באיכות של המעשים, והאיכות נובעת מהמחשבה שמתחת המעשים.

דוגמה לבירור המעשים ניתן להביא ממאמרו של רבי ירוחם זצ"ל משגיח דשיבת מיר, שהיה אדם קדוש מאד, והיה אומר על עצמו שכשיש לו איזה התעוררות בענין מסוים, או איזו הבנה עמוקה ומחודשת בדברי חז"ל, אזי משך עשרים וחמש שנה הוא מברר זאת עם עצמו, לפני שהוא מעביר את זה הלאה ומלמדו ברבים! אמנם עדיין אין זה 'למדתי לברר מעשי', אבל זה גם מראה על פנימיות עמוקה מאד.

על כל פנים נמצינו למדין מדברי אותו חכם, שאכן יש מה לברר במעשים, ואמנם המחבר אינו מבאר לנו כאן איך עושים את זה, הוא רק מגלה לנו: תראו, יש כאן עולם שלם! בואו לקורס ללמוד! ויש עוד הרבה מה ללמוד. הוא לא אמר עדיין מה ואיך עושים את זה, הוא מספר לנו לאן אנשים הגיעו.

הבה נתבונן, הנה כולנו היינו היום בבית הכנסת והנחנו תפילין, יחד עמנו הניחו תפילין עוד איזה שלשים אנשים או חמישים או מאה, כל אחד היכן שהוא התפלל. הבה נבחין בין כל מניחי התפילין למיניהם, מצא את ההבדלים... יש כאלה, שכמעט אינם יודעים מה הם עושים. שמו תפילין כמו אתמול וכמו שלשום וכמו מחר, כך כל יום שמים תפילין, הם לא יודעים מעבר לזה כלום, מעולם לא ידעו ולא למדו על הענין. יש כאלה, שכן עמדו לרגע והרהרו במה שהם הולכים לבצע, או אחרים שהיה להם מין כוונה ב'מקיף' לעשות רצון ה', או כאלה שאמרו

את ה'לשם יחוד' שקודם הנחת תפילין, והתכוונו לרגע במה שהם אומרים וכן הלאה והלאה.

אבל יש אדם שכאשר הוא בא להניח תפילין, הוא חווה אותם, ואומר לעצמו: את התפילין האלה, אני עומד לשים אותם על עצמי, אבל ההשפעה שלהם צריכה להיות עלי כל היום, גם כשהם אינם עלי, והתפילין הללו המשמעות שלהם היא שאני צריך לקשור את עצמי אל מה שכתוב בהם!

כמו שאמר לי יהודי אחד, שהרבה פעמים כאשר הוא מניח תפילין בבוקר הוא פורץ בבכי. וספרו על הרה"ק מבעלזא זי"ע שמאן דהו ראה אותו עוד מניח תפילין בחדרו, הוא רץ אל התפילין וברח, רץ וברח... וכבר הזכרנו הרבה פעמים את המתואר על הרמב"ם, שכשהיה מניח תפילין היה במורא גדול.

אלו הם רמות גדולות ושונות בקיום המצוה, והם כמידת בירור המעשה של האדם, שבירר לעצמו למה הוא מניח תפילין, עד כמה זה מצות אנשים מלומדה, כמה יש לו הכרה פנימית בתפילין, כמה זה משפיע עליו, כמה שעות אחר כך הוא זוכר מזה, האם כאשר הסימנים סרים מהזרוע, אז התפילין נעלמים מהשכל, או אולי אפילו קודם לכן... מה בכלל הסיפור של התפילין? איך צריך להיראות אדם שמניח תפילין...?

בטוח שאפילו את השאלות הללו, לא כל אחד חשב עד היום... אז הנה יש כאן חומר למחשבה. ומחומר למחשבה, זה עוד לא נהיה, זה רק עושה שיידעו מה לחשוב, אבל לעשות את זה, זה דבר בפני עצמו. איך עושים את זה? למה עושים את זה? איך זה פועל על הנפש?

נתאר לעצמינו מלך גדול מאד, שאדם נאמן הציל את חייו בזמן מצוקה, והמלך ברוב תודות, שואל את האדם הזה: מה תרצה שאתן לך? יכול אני לתת כסף וזהב בלי גבול, אבל אני רוצה לתת משהו יותר מזה! אתן לך צמיד זהב שקבלתי מאבא שלי, שזה הדבר הכי חביב עלי! והוא מלביש לו את זה לעיני כל העם. מה היא ההרגשה והחוויה של האיש הזה? אין מילים לתאר את זה! זה נקרא ו'קשרתם לאות על ידך'! זה נקרא ו'שימני כחותם על ליבך, כחותם על זרועך'! כחותם על ליבך' זה כמין שרשרת, וכחותם על זרועך' זה סוג של צמיד.

וכל זה, זה בהבנה חיצונית, בהבנה פנימית יש בזה הרבה מעבר, אך כבר בהבנה החיצונית הזאת יש הרבה.

דבר זה נקרא 'למדתי להבין את המצוות', זה עדיין לא נקרא 'למדתי לברר מעשי', שזה עוד יותר עמוק. נביא דוגמה לבירור המעשים, למשל את הענין הידוע מתלמידי הבעש"ט (ראה מולדות יעקב יוסף פרשת עקב ד"ה מנזיה ועוד), שאדם בתפילתו על צרכיו, יכול להתפלל על השכינה הקדושה. בענין זה יש הרבה מאד לברר, האם הוא באמת מתכוון את השכינה, או שמא גם את עצמו, או שאולי הוא מתכוון את השכינה, אך כדי שתפילתו תתקבל...

כך יש לסנן את המעשים בלי גבול, זה עבודה של ממש! זה עבודה - לכל הפחות - לכל החיים! כי עבודת ה' אמיתית צרופה, זהו משהו של הנפש, והקב"ה ברא את האדם כך, שהנפש נמצאת בתוך גוף, והגוף עוטף את הנפש, עד שתמיד מרגישים את הגוף קודם, גם אחרי שאדם נהיה גברא רבא, והנפש שלו שולטת על הגוף, עדיין זה לא סופי, הגוף משתולל כל הזמן, הוא מתקומם ורוצה להגיד את דעתו, לכן יש לברר ולברר עוד ועוד.

ואמר חכם אחד: יש מן החכמה מזה שהוא צפון בלבבות החכמים כמטמון הנסתר, אשר אם יסתירוהו לא ישיגנו אדם, וכאשר יגלוהו לא יעלם מאדם ישר אמריהם בו, וזה כמו שאמר הפתוב (משלי כ. ח): "מים עמקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה", רצה לומר, פי החכמה תקועה בתולדות האדם וטבעו ובכח הפתו, כמים הטמונים בלב הארץ, והנבון והמשכיל ישתדל לחקור על מה שיש בכחו ובמצפוניו מן החכמה לגלותה ולהראותה, וישאכנה מלבו, כאשר יחקר על המים אשר במעמקי הארץ.

🌀 החכמה הפשוטה גנוזה בלב האדם 🌀

אומרים בשם רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל בגדר חידושי תורה, מה נקרא חידוש אמיתי? חידוש כזה שלפני שמגלים אותו, לא יודעים אותו, אך אחר כך זה כל כך פשוט, עד שלא יכול להיות פשוט אחר. זה נקרא חידושי תורה אמיתיים שאתה לא יכול להבין היכן זה היה קודם. על זה הדרך, ברומה לזה, אומר המחבר

יש מן החכמה מה שהוא צפון בליבות החכמים כמטמון הנסתר, דהיינו שזה נמצא בפנים, ואף אחד לא רואה את זה, לא יודע את זה ולא יכול לגעת בזה, אך 'כאשר יגלוהו לא יעלם מאדם יושר אמריהם בו', כאשר אנשים יגלו את זה, האמת תיחקק להם בלב כמציאות מוכחת שלא יתכן אחרת.

ועל זה מביא רבינו המחבר את הפסוק 'מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה', דהיינו שההבנה העמוקה היא נסתרת בלב החכמים ונמצאת במעמקי הלב, עד שצריך לחפור ולגלות את זה, 'ואיש תבונה ידלנה' הוא דולה את זה ואח"כ זה כבר פשוט. כדברי חז"ל הנפלאים במדרש (בר"ר פ' טג, ד) על הפסוק הזה, משל לבאר עמוקה מלאה צונן והיו מימיה צוננין ויפין ולא היתה בריה יכולה לשתות הימנה, בא אחד וקשר חבל בחבל ונימה בנימה, משיחה במשיחה, ודלה הימנה ושתה, התחילו הכל דולין הימנה ושותין, ע"כ. זאת אומרת שהעמקה הזאת כאשר היא יוצאת היא ברורה ואי אפשר לראות אחרת, אך לפני כן היא נעלמת.

וְאֵינִי שְׂאֵלְתִי אֶחָד מִהַנְּחָשִׁים מִחֲכָמֵי הַתּוֹרָה בְּמִקְצַת מֶה שֶׁזִּכַּרְתִּי לָךְ בְּחֻמּוֹת הַמוֹצָפוֹן, וְהִשִּׁיב אוֹתִי, כִּי הִקְבֵּלָה תַעֲמֹד בְּמִקּוֹם הָעֵינִין בְּזֶה, וּבְמֶה שֶׁדֹּמָה לוֹ. אֲמַרְתִּי לוֹ: אֵינִי זֶה רְאוּי אֶלָּא לְמִי שְׂאֵינִי בּוֹ יִכְלַת לַעֲיֹן, מִפְּנֵי מַעוֹט הַפְּרָתוֹ וְרַחֵק הַבְּנָתוֹ, כְּנֹשִׁים וְכַקְטָנִים וְחֲסָרֵי הַדַּעַת מִן הָאֲנָשִׁים, אֲךָ מִי שֶׁכָּבַח שִׁקְלוֹ וְהַפְּרָתוֹ לַעֲמֹד עַל בְּרוּר מֶה שֶׁקָּבַל, וְעִקְבוּהוּ מִלְעֵינִי בּוֹ בְּשִׁקְלוֹ הָעֵצְלוֹת וְהַקְלוֹת בְּמִצְוֹת הָאֵל-ל וּבַתּוֹרָתוֹ, הוּא נֶעֱנֶשׂ עַל זֶה, וְאֲשֵׁם עַל אֲשֶׁר הִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ.

❦ העיון העצמי מבלי לסמוך רק על הקבלה ❦

כי הקבלה תעמוד במקום העיון - להבנת הדברים יש להביא דוגמא מסוגיות בהלכה, כמו סוגיא דבין השמשות שיש בזה מחלוקת גדולה בין ר"ת לגאונים, שתי שיטות במחבר, והשאלה אם חזר בו או לא, דברים ידועים. כל תלמיד חכם בשלב מסוים בחיים לומד את הסוגיא הזאת, ואף שרבו הגדולים והענקיים שביירו את הדברים והסיקו שמעתתא אליבא דהלכתא, עדיין מי שהוא תלמיד חכם לא יבוא ויאמר פוסק פלוני אמר כך ופוסק אחר אמר כך, אלא הוא ילמד את הדברים

ויתרשם בעצמו מה האמת הפנימית, ואף שיקבל את דברי הגדולים, עדיין לא יימנע מלעייין ולברר כפי כוחו.

ועל אחת כמה וכמה בדברים שהם פנימיות העבודה, כמה גדולה החובה על כל מי שביכולתו לברר, שאכן יעיין ויברר. כי בעיני הלכה, כאשר אדם נוקט כאחד הגדולים שפסק בענין, אף שהוא עצמו אינו מביין כלל בסוגיא ואינו יודע למה ועל מה הפסק הוא כך, סוף כל סוף הרי הולך בדרך טובה. אבל כשמדובר באהבה ויראה ושאר מצוות הלבבות לא יעזור שתהיה כמוהו בכדי שיהיה לך את האהבה שהיתה לו, אתה צריך שיהיה לך את אותן הבנות שהיו לו!

בעבודת הלב, לא יועיל שאדם יקבל ממישהו אחר, כי ההבנה האישית היא זאת שמשנה את תוקף האהבה, את גודל החיבור הפנימי, את ההרגשה, את הנעימות, את ההכרה ואת הביטול. כאן לא יעזור מה שקבלת מאחרים, זה לא כמו הלכה מעשית, שסוף סוף אתה נוהג עפ"י הלכה; כן לשמור קדושת שביעית בנכרי או לא, או שאתה נוהג כהחזו"א או כמנהג ירושלים... בחלק המעשי אין הבדל אם למדת את הסוגיא בעצמך או לא, זה כן לשמור או לא לשמור, אבל באהבה, ביראה, בדביקות, בבושה, בהכרה ובכל מצוות הלבבות, ודאי שיש הבדל גדול ומהותי, אם למדת את זה לבד או רק קבלת את זה מרבותיך.

גם כאשר אדם לומד בספר, אפשר לקבל את הדברים כקבלה ותו לא, ואפשר להשכיל את הדברים, לעיין בהם ולברר אותם אצל עצמו, עד שנהיים חלק ממנו.

כולנו יודעים את מציאות ה'. הגננת אמרה, אמא אמרה, אבא אמר, ואפילו יכול להיות שאבא אמר את זה חזק מאד, ואמא אמרה את זה חזק מאד, והוא גם בעל אמונה גדול, והוא מקבל את זה מאד מאד טוב... אבל אם יום אחד ייפתחו לו השמים והוא יראה את ה' ממש כמו במתן תורה, הוא ייתן צווחה כזאת, שאמא שלו אף פעם לא שמעה צעקה כזאת! וגם לא אבא שלו, ולא סבא שלו, עם כל הקבלה שלהם. אז מה קרה? מה התחדש? התחדש ה'אתה ה'ראת לדעת כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת! וכעת עלינו לדעת היטב, שה'אתה ה'ראת לדעת' הוזה, יכול להיות ע"י בירור שאדם מברר עם עצמו!.

ואם אמנם הדרך של החקירה, יש הרבה המרחיקים אותה, אך כבר הזכרנו, שע"י לימוד קבלה יכולים להגיע לזה, או ע"י קצת חקירה שאינה פוגעת. כך או כך, ההכרה האישית והיכולת של האדם להגיע אל הבירור הזה בעצמו, זה עולם אחר לגמרי. כאשר הוא מכיר את הדברים מתוך החוויה העצמית שלו, אז הוא אדם אחר. הוא לא רק לומד חובות הלבבות, אלא הוא איש של חובות הלבבות, לא שכל אחד מאתנו יכול להיות חובות הלבבות בעצמו, אבל לפי ערכו הוא כמו כותב עכשיו ספר חובות הלבבות.

וְזֶה הַדָּבָר (-שאדם המסוגל לפי כשרונו וחכמתו להבין דברים לבד, אך הוא מקל על עצמו וסומך על הקבלה בלבד) דְּוֹמָה לְעֶבֶד שֶׁצִּוְהוּ הַמֶּלֶךְ לְקַבֵּל מִמּוֹן מַעֲבָדֵי מַלְכוּתוֹ, וְשִׁמְנָה הַמַּעוֹת וְיִשְׁקֻלָם וְיִרְצֵם, וְהִיא הַעֲבָד פִּקּוּחַ בְּכָל אֲשֶׁר צִוְהוּ הַמֶּלֶךְ, וְיִתְחַכְּמוּ לוֹ עֲבָדֵי הַמַּלְכוּת לְפִיטוֹ בְּדַבְרֵיהֶם, עַד אֲשֶׁר הָאֱמִין בָּהֶם, וְהִבִּיאוּ הַמִּמּוֹן אֵלָיו, וְאָמְרוּ לוֹ כִּי הוּא שְׁלָם בְּמוֹנֵינוּ וּבְמִשְׁקָלוֹ וּבְמִרְצָהוּ, וְהָאֱמִין לָהֶם וְהִתְעַצֵּל לַעֲמֹד עַל בְּרוּר דְּבַרְיָהֶם, וְהִקָּל בְּמִצְוֹת הַמֶּלֶךְ. וְכֹאֲשֶׁר הִגִּיעַ הַדָּבָר אֶל הַמֶּלֶךְ, צִוָּה לְהִבִּיאַי הַמִּמּוֹן לְפָנָיו. וְכֹאֲשֶׁר שָׁאֵל אוֹתוֹ עַל מִשְׁקָלוֹ וּמוֹנֵינוּ לֹא יָכַל לְהַשִּׁיב עַל הַדָּבָר, וְחִיבֵו הַמֶּלֶךְ עַל אֲשֶׁר הִקָּל בְּמִצְוֹתוֹ, וְסָמַךְ עַל דְּבַרֵי עֲבָדָיו בְּדַבְרֵי שֶׁהִיא יָכוֹל לַעֲמֹד עֲלָיו, אֶפְלוֹ אִם יִמְצֵא הַמִּמּוֹן בְּדַבְרֵיָהֶם. וְאֵלּוֹ לֹא הָיָה בְּקִי בְּעֵינָיו, לֹא הָיָה מִתְחַיֵּב עַל אֲשֶׁר סָמַךְ עֲלֵיהֶם.

ובן אתה אם לא היית יכול להגיע אל ענין זה מדרך שקלך, פמו עלות מצוות השמע, היתה נראית טענתך טענה, בעמךך מחקר עליו (-באמת במצוות כמו שעטנו, נבילות וטריפות ודומיהן שאין אנו יכולים לבוא אל חקר טעמיהן ע"י השכל, באמת עליהם אין טענה). (ובן, אם היתה דעתך קצרה והפרתך חלושה מהשיג אליו, לא היית נענש על פשיעתך, ותהיה פנשים וכקטנים, אשר הוא בידיהם דרך קבלה. אבל אם אתה איש דעת ותבונה, שתוכל לעמוד בהם על ברור מה שקבלת מהחכמים בשם הנביאים משרשי הדת וקטבי המעשים (-דהיינו הסיבות שהם המה הגורמות למעשים שיהיו כפי שיהיו), אתה מצוה להשתמש בהם, עד שתעמוד על הענין, ויתברר לך מדרך הקבלה והשכל יחד (-שאת הדברים אשר מקובלים

אצלך מחז"ל, מרבותיך ומאבותיך, תבין אותם בשכל שלך). **ואם תתעלם ותפשע בדבר, תהיה כמקצר במה שאתה חיב לבוראך ותברך.**

וזה יתבאר משני פנים (-הצורך לברר בעצמו מה שקבלנו בקבלה, יש לו שתי סיבות). **האחד מהם, ממה שאמר הכתוב** (דברים יז ח-ט): **"כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין ודין וגו' נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וגו' ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך".** **וכשאתה מסתכל במה שכולל הפסוק הראשון מעניני הדינין, תמצאם דברים שצריכים לפרט אותם ולחלקם ולדקדק בהם בדרך הקבלה, לא בדרך אותות השכל. הלא תראה שלא הזכיר בכללם ענין מן הענינים אשר ישגו מצד השכל** (-רק דינים שאין לה יכולת לבררם לבד, כמו בין דם לדם, שצריך לדעת מה הקבלה למשה מסיני בזה, על זה נאמר כי יפלא וגו' וקמת ועלית), **כי לא אמר, כשתסתפק בענין היחוד איך הוא, או בשמות הבורא ובמדותיו, ובשרש משרשי הדת, בעבודת המקום, ובטח עליו, והכנע לפניו, ויחד המעשה לשמו, ולברר המעשים הטובים מפגעי ההפסד** (-כגון שהוא עושה מעשה טוב, ושמה בכך שגם חמותו תאחו ממנו... כמו שבגמ' (ברכות כח): איתא שבשעת עבירה אדם אומר שלא יראני אדם, או הוא אומר בשעת עבודה הלואי יראני אדם... שיראה איך אני קם ועושה תיקון הצות, מתפלל בכוונה, נותן צדקה וכדומה, מחשבות שמפסידות את המעשים), **ועניני התשובה מן העברות, ולירא ממנו ולא הבה אותו, ולהתבושש מפניו, ולחשב עם הנפש בעבור שמו, והדומה לזה, ממה שייגיע אליו האדם בדרך השכל וההפרה, שתאמין בהם על ידי חכמי התורה והסמך ותסמך על דברי קבלתם בלבד, אבל אמר שתשוב אל דעתך ותשמש בשכלך במה שדומה לזה, אחר שתעמוד עליו מצד הקבלה, שהיא כוללת כל מצוות התורה ושרשיהן ופרקיהן, ותחקר עליו בשכלך ותבונתך, ושקל דעתך עד שיתברר לך האמת וידחה השקר, פדכתיב** (שם ד, ט): **"וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים מופעל ועל הארץ מתחת אין עוד".** **וכן אומר במה שנוכל לעמוד על פרורו מדרך השכל, כמו שאמרו רבותינו וזרונים לברכה** (יבמות ז, א): **כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל ללמוד, לא ללמוד על עצמו יצא, אלא ללמוד על הכלל כלו**

יָצָא, מִפְּנֵי שְׂדַעַת עֵינָיו הִיחֹד פְּעֵנָף מִן הַדְּבָרִים שִׁיבְנו בְּדֶרֶךְ הַשִּׁכּוּל,
וְכִינּו שְׂיִתְחַיֵּב בוֹ, יִתְחַיֵּב בְּכֻלָּם.

כמו במצות יחוד ה', שהוא דבר שאתה יכול להבין בשכלך, והתורה אכן דורשת ממך, שאתה בעצמך תברר ותחקור ותגיע, כמו שכתוב 'ידעת היום והשבות אל לבבך', כך כל הדברים הדומים שהם ענפי היחוד, צריך אתה לברר אותם ולדעת אותם בשכלך ובהכרתך. זו הראיה הראשונה, שהמחבר מוצא לנכון להכריח מזה שאדם צריך לברר את הקבלה שבידו.

🌀 הקדמת המחבר רק מעמידה אותנו על נחיצות הדברים 🌀

חשוב לעצור ולהדגיש לכל הנמצאים ולכל השומעים: למי שלא רגיל בלימוד הספר הזה, עושה רושם כאילו צריכים בשלב זה לסגור את הספר, וגם את הגמרא ואפילו את הסיודור ולהתחיל להתבונן ולהבין. ולכן חשוב להדגיש שלא. אף שהבסיס של הדברים הנאמרים כאן הוא שצריך להבין לבד, אך לא הכוונה להתפלסף ולהתחיל לחקור. קודם כל מקיימים את מצוות התורה כמו שצריך, לומדים תורה כל היום כמו שצריך. גם כאשר יש חלקים אחרים שצריך להרחיב את הדעת בהם, זה לא בא על חשבון משהו. ולדעת לברר זה סוגיא שלימה בפני עצמה, ולא שייך לעמוד עליה כבר מתוך ההקדמה.

ההקדמה רק באה לבאר מה המחבר הולך לעשות בספר; הוא הולך להגיד לך שאנכי ה' אלקיך, זה לא רק ענין שהיה במעמד הר סיני, אלא זה צריך לקרות לך בלב כל יום! 'ובו תדבק' זה לא איזה פסוק שכתוב בחומש דברים, שנפגשים אתו בשבתות הקיץ בפתע פתאום כאשר מעבירים שניים מקרא ואחד תרגום... אלא זה צריך להיות מובנה בנפש שלך בקביעות! אלו לא דברים של מה בכך, אלה דברים שאתה צריך להיות מורגל בהם, זה צריך להיות שזור בנפש שלך, וכאן זה רק הקדמה, שהוא מספר לך מה הולך להיות.

וְהַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שְׂדַעַת עֵינָיו הִיחֹד פְּעֵנָף מִן הַדְּבָרִים שִׁיבְנו בְּדֶרֶךְ הַשִּׁכּוּל,
וְכִינּו שְׂיִתְחַיֵּב בוֹ, יִתְחַיֵּב בְּכֻלָּם.
וְהַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שְׂדַעַת עֵינָיו הִיחֹד פְּעֵנָף מִן הַדְּבָרִים שִׁיבְנו בְּדֶרֶךְ הַשִּׁכּוּל,
וְכִינּו שְׂיִתְחַיֵּב בוֹ, יִתְחַיֵּב בְּכֻלָּם.
וְהַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שְׂדַעַת עֵינָיו הִיחֹד פְּעֵנָף מִן הַדְּבָרִים שִׁיבְנו בְּדֶרֶךְ הַשִּׁכּוּל,
וְכִינּו שְׂיִתְחַיֵּב בוֹ, יִתְחַיֵּב בְּכֻלָּם.

וְכֵן אָמַר (שם שם כא): "הֲלוֹא תִדְעוּ הֲלוֹא תִשְׁמְעוּ הֲלוֹא הִגַּד מְרֹאֵשׁ לָכֶם",
הַקְּדִים הִדְיָעָה מִצַּד הָרְאִיָּה עַל הִדְיָעָה מִצַּד הַקְּפָלָה וְהַהֲגָדָה. וְכֵן אָמַר
מוֹשֶׁה רַבֵּינוּ (דברים לב, ו-ז): "תְּהִלָּה' תִּגְמְלוּ זֹאת עִם נֶבֶל וְלֹא חָכָם, זְכֹר יְמוֹת
עוֹלָם בֵּינוּ שְׁנוֹת דּוֹר וְדוֹר שִׂאֵל אֲבִיךָ וְנִגְדָּךְ וְזָנִיךָ וְיֹאמְרוּ לְךָ". וְזוֹ רְאִיָּה
עַל מָה שֶׁזִּכְרָנוּ כִּי הַקְּפָלָה, וְאִם הִיא קוֹדֶמֶת בְּטַבַּע (קדימה בטבע פירושה,
כמו התרנגולת שקודמת לביצה בטבע, כי אין בעולם ביצה בלי תרנגולת, אבל
אם אופניים קודמים בכביש למכונית, אין זה אלא על דרך המקרה, וכן הלאה),
מוֹפְנֵי צִרְךָ הַלּוֹמְדִים אֵלֶיָּה תִּחְלָה, אֵין מִן הַזְּרִיזוֹת שִׁיִּסְמַךְ עֲלֶיָּה לְבַדָּה
מִי שִׁיִּכַּל לְדַעַת בְּרוּרָה בְּדֶרֶךְ הָרְאִיּוֹת, וּמִן הַדִּין, לְעֵין בְּמָה שִׁישַׁג מִדְּרָךְ
הַשִּׁכָּל, וְלִהְבִּיא עֲלָיו רְאִיּוֹת בְּמוֹפֶת שִׁשְׁקוּל הַדַּעַת עוֹזְרוֹ, לְמִי שִׁישַׁ לֹּ
יִכְלֵת לַעֲשׂוֹת בֶּן.

כאשר אדם - בפרט אם הוא עדיין צעיר - שומע את הדברים של המחבר, זה
מערער עליו את כל היסודות, הוא אף פעם לא שמע דברים כאלה, אז
מה הוא צריך לעשות עם זה, האם יתחיל להתבונן כל היום?!

לא צריך לעשות שום דבר, הניחו את השינוי הגדול שאתם הולכים לעשות, עדיין
לא הולכים לעשות שום שינוי. השינוי הגדול שצריך לעשות, זה לדעת שיש
מצוות הלבבות, עמידה מול ה' והכרה בה' בלב ובדעת. כל שאר הדברים האחרים
נניח כעת עד שנלמד את כל הספר וכולי האי ואולי.

ההתפעמות הקיימת מתוך הקריאה בדברים, זה בכל ספר מוסר שנלמד, כגון
מסילת ישרים וראשית חכמה ואפילו אורחות צדיקים שהוא ספר
שמדבר ממש פשוט, אם אדם ילמד את זה טוב, הוא יתפעם ויתפעל, הוא לא
חשב עד היום עד כמה גרועה הגאווה או כמה נכבדת הענוה והבושה, וכך הוא
בכל דבר. דבר שלא מתעסקים בו לא יודעים את זה, מילתא דלא רמיא עליה
דאיניש לאו אדעתיה (עי' צ"צ לטו).

במאמרי אדמוה"ז בעל התניא זי"ע, ישנה לשון 'ידיעת אנשים מלומדה' (מלסה"כ
מנחת אגשים מלומדה, ישעיה כט, יג), זאת אומרת אדם שיודע ואפילו מתבונן, הוא
מתבונן כי הוא מתבונן. הוא יודע מה שהוא ידע אתמול, הוא כבר לא יודע
עכשיו. כאשר אדם יודע משהו עכשיו, הוא יכול לשבור קיר בשביל הידיעה

הזאת, אבל אותה ידיעה שבוע ימים אחר כך, זה כבר ידיעה מזיכרון, זה 'מפיהם ולא מפי כתבם', הוא לא מעיד מהידיעה שלו, הוא מעיד ממה שהוא פעם ידע. 'ער האט נאך די תנועה' (יש לו עדיין 6ת ה'תנועה') של מתי שעבד את ה'...

חכמת המידות, ובכלל חכמת עבודת ה', היא חכמה עמוקה מאד מאד, שכוללת את כל החיים. ולכן אף שמתחילים להתעסק בדבר שלא ידענו, מה גם שהדברים באמת עמוקים מאד, מחודשים ומזעזעים מאד, אך עדיין לא נצרך לשנות דברים, השינוי שצריך לעשות זה פשוט להיכנס בתוקף לימוד התורה ועבודת ה'. לדעת שיש עולם עצום ונורא, שצריך להגיע אליו, ולא מגיעים לזה לבד, רק ע"י מוכנות פנימית והרבה עמל ויגיעה, וצריך להתחיל ללכת לקראתו.

'והאלקים נסה את אברהם'

שיעור בענין עקדת יצחק

י"ב חשוון תשע"ה

אופן ההתבוננות במעשי האבות

בראשית הדברים יש להקדים, שלדבר על האבות הקדושים, זהו דבר שמאד רחוק מההסתכלות הנכונה במבט של האדם, כי האדם - גם אם יהיה גדול מאד - קשה שיבין ויידע, על מה שהאבות עשו. לפי שהאבות הם בחינה של שורשים ואנחנו בחינה של ענפים, וענף אינו יכול להבין את השורש, כי השורש הוא שורש והענף הוא רק ענף. כאילו נאמר, שאמנם כל מה שיש בענף יש בשורש, אבל לא כל מה שיש בשורש יש בענף. משום שהענף אין לו משלו רק מה שקבל מהשורש, ובשורש יש הרבה דברים, שיכול להיות שאינם בענף זה וישנם בענף אחר.

אכן מצווים אנו להתבונן במעשי האבות, כדברי הנביא (ישעיה נא, 5-6) הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם, הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם. אלא שחשוב להקדים ידיעה זו ולומר שהמבט שלנו הוא מבט אישי, כלומר כשאנחנו מסתכלים על האבות, אז אנחנו יכולים לראות כל אחד את המבט שלו על האבות, אבל לא לדעת באמת מי הם ומה הם האבות. אחרי ההקדמה הזאת, אפשר להמשיך.

חז"ל אומרים (צו"ט ט, א) עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ע"ה ועמד בכולם, להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו. הנסיונות של אברהם אבינו הם מעין יסוד של עם ישראל, כדברי המדרש (בר"ר לט, א) על הפסוק (ש"ש ט, ט) אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, אם מעמיד דברים כחומה נבנה עליה, עשי"ז שאברהם אבינו עמד בניסיונות, לכן באמת בחר בו הקב"ה להיות השורש של עם ישראל.

והנה, באמת בנסיון של העקידה יש כמה פנים ופני פנים, אם האדם מתבונן בענין של העקידה, מבחינן בזה עמקים נפלאים מאד, אלא שצריך לתת את הלב ואת הדעת, להיות לב מרגיש ולב יודע, להבין את העמקים. וננסה בעז"ה לגעת בהם - רק לגעת - כי להגיע עד תכליתן זה מאד קשה.

ישנן כמה וכמה היבטים, לראות את מעשי האבות בכלל ואת העקידה בפרט. וכבר בספרי הראשונים כמלאכים, יש אריכות נפלאה בענין, נרחיב את הדברים בעיקר לפי מה שמתואר בספר 'מורה נבוכים' להרמב"ם (מור"ח ס"ג פכ"ד) באופן נפלא ומיוחד, ועוד לאלוק מילין שאפשר לראות גם בדרכים נוספות (ולאח נספר 'שערי העבודה' לרבינו יונה גאון^א), הכל המה דברים שכתובים מפורש בפסוקים, רק צריך לדעת לראות.

❁ ביאור מטרת נסיון בקצרה ❁

יש להקדים בקצרה, את דברי רבותינו בביאור ענין הנסיון בכלל, מה מטרתו ולמה הוא משמש, שנחלקו בזה הרמב"ם (מור"ח ס"ג) והרמב"ן (נלש"ת כג, א). משתי השיטות אין מי שסבור שהנסיון בא לבדוק את האדם לראות מה יעשה, שהרי הקב"ה יודע סוף דבר בראשיתו, אלא ענין הנסיון לפי דעת הרמב"ן היא בכדי להוציא אל הפועל דברים טמונים, ולדעת הרמב"ם בכדי לפרסם בעולם דרגה של צדיק ועובד ה', בעבור כך מעמיד אותו ה' במקום קשה מאד, ועי"ז מוציא את טבעו בעולם. יהיה איך שיהיה, אנחנו צריכים לדעת את מציאות פרשת העקידה, מה אברהם אבינו הצטווה ומה היה הנסיון.

נסיון העקידה הוא הנסיון האחרון של אברהם אבינו (בר"ר נג, יב), אברהם אבינו עומד כבר בגיל מאד מבוגר, אחרי שעבר כבר כל כך הרבה נסיונות ועמד ככולם, מלומד בניסים רבים, מפורסם בעולם כאחד המלכים, בעל שיטה שלימה של אמונה בבורא אחד, נגד עבודה זרה ושאר דברים שאין להם שחר.

❁ משמעות המושג בן אצל האבות הקדושים ❁

הקב"ה הפליא חסדו עמו באופן מופלא מאד, אברהם הוליד ילד למעלה מדרך הטבע, קשה לשער את גודל התקוה שיש לאברהם אבינו, שיהיה לו בן בעולם.

כבר דברנו כמה פעמים, שאדם רגיל הוא לא ממש מוליד ילדים, אדם כזה הוא גם לא ממש אדם, הוא אדם כי הוא נולד... האנשים הגדולים, כשהם הולידו ילד זה היה עם כוונה גדולה מאד. כוונה להמשיך את הדורות, ולהביא לעולם עוד בריה כמותם. זה לא היה בצורה כזאת שבדיוק הם התחתנו, אז נולד להם ילד... ממש לא! בכלל בכלל לא! באופן הזה, זה לא צורת אדם. אדם אמיתי, זה אדם שכל המעשים שלו מכוונים ולא נעשים מתוך תאוה יצר וחשק, או על דרך מקרה, כבעלי חיים. צל בני אדם אמיתיים, וכל שכן אצל האבות הקדושים, כל אדם הוא אדם רשום ומסוים, מעין מה שכתב הספורנו בפסוק (שמות א, ה) אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה, 'אלה הנזכרים בכאן, היו ראויים להיוודע בשם, כי כל אחד מהם ראוי להיות נחשב איש על שמו המורה על צורתו האישיית' שכל אדם ואדם הוא מציאות אחרת מזולתו, מכח הנפש המיוחדת שלו, עם כח ההבנה שלו, עם ההסתכלות שלו, עם הדעת שלו.

ולכן גם האבות הקדושים, כשהולידו ילדים, היה זה מעשה מאד מכוון ומופלא, עם רצון להוציא אל הפועל את המציאות החדשה הזאת שנקראת ילד - אדם. אדם שיכול להמשיך את המסורת העצומה הזאת, להמשיך את החינוך של אברהם אבינו, ולהיות שורש לעם ישראל, שמזרעו ייצא עם שעובד את הבורא. אדם הבונה בנין ענק או מקים את מפעל חייו, כמה תכנון הוא משקיע בזה, שעות על גבי שעות הוא יושב וחושב אולי ככה ואולי ככה, כדי שהמפעל יצליח ביותר והבנין יעלה יפה, כך אברהם אבינו לנגד עיניו עומדת המציאות הזאת שבעבורה הוא נלחם ושידד מערכות תבל, ואכן הקב"ה נותן לו למעלה מדרך הטבע את המתנה הזאת שנקראת 'אדם' - ילד משלו, לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך (בראשית טו, ד), והפלא הגדול הזה מתרחש, כשהכל סחים אודותיו בהתפעלות והתפעמות.

אברהם עצמו, היה ערל בתחילה עד שזכה להיות נימול, ואילו יצחק נימול כבר בהיותו בן שמונת ימים כאשר ציוה אותו אלקים (בראשית כב, ד), הנצר הראשון לעם המיוחד, השונה מכל העמים, כמו שכתוב (ירמיה ט, כה) כי כל הגויים ערלים, יצחק הוא ההתחלה של העם האמיתי, והענין הולך ומתפתח באופן נפלא מאד, אך לא נאריך בכך, למרות שאפשר הרבה להאריך גם בהקדמות אלה.

עומק קושי נסיון העקידה

ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם. 'נסה' זה מלשון נסיון וגם מלשון נס להתנוסס (מהללס ס, ו) כידוע (בר"ד נה, ה). קח נא את בנך יחידך אשר אהבת. הרה"ק בעל חידושי הרי"ם זי"ע מפרש, שבשעה שאמר הקב"ה לאברהם 'את בנך', נעשה לבו דבוק בו באופן שכמוהו עוד לא היה ולא יהיה, ושוב בשעה שאמר לו 'אשר אהבת', נכנסה לאברהם אהבה עצומה ליצחק, למעלה מאהבת אב רגילה לבניו. ואברהם אבינו לא דוחה את האהבה, הוא לא מדחיק אותה הצידה, אלא הוא עושה את רצון הבורא יחד עם האהבה. קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה אל אחד ההרים אשר אומר אליך. נעצור כאן ו'נצלם' את מה שקורה במח של אברהם אבינו.

כאשר מנסים להתבונן מה קורה במח של אברהם אבינו, בשעה שהקב"ה אומר לו 'העלהו שם לעולה', אין שום ספק שכל אחד יענה על זה תשובה שונה, וכאמור בתחילת הדברים, זה לא מה שאברהם אבינו האמיתי הרגיש, זה מה שאברהם אבינו שלנו מרגיש.

בעצם, ברגע הזה מתחיל סיפור חדש, כל ה'אברהם אבינו' מתחיל מחדש... כל הבנין הגדול הזה שאברהם אבינו בנה עד עכשיו... הנה הוא הולך לקחת את הבן שלו ולעלות אותו לעולה, וזהו...

מה הוא מתחיל לחשוב, במדרש מובא (בר"ד נ, י) אמר לפניו, רבון העולמים, בשעה שאמרת לי קח נא את בנך את יחידך, היה לי מה להשיב, אתמול אמרת (בראשית כג, כג) כי ביצחק יקרא לך זרע, ועכשיו קח נא את בנך וגו', וחס ושלום לא עשיתי כן אלא כבשתי רחמי לעשות רצונך. על כל פנים מה אברהם חושב כעת? מה הוא מרגיש?...

אפשר לטייל כאן הרבה זמן, מה אברהם אבינו חושב עכשיו? הוא הלך לישון... ה'לב שמחה' זי"ע היה אומר: ממה שכתוב 'וישכם אברהם בבוקר' ווייזט אויס אז ער האט נאך געשלאפן די נאכט... (בראשית כה, טו) עוד ה'ק לישון נאמו לילה...), מה הוא חושב לפני שהוא נרדם?... אברהם אבינו היו לו רגליים וידיים וראש, והיו לו בגדים, והוא היה לפעמים רעב או צמא... נכון, הוא היה נביא, אבל הוא היה אדם והוא הלך לישון. אדם כשהוא טרוד לא נרדם... מה הוא חשב בלילה?...?

יש אחד שלפי דרגתו והבנתו יאמר, שמסתמא אברהם אבינו סילק את ה'אדם' שבו מהלב, זרק את האהבה שלו החוצה, ולא השאיר מקום בלבו לאהבת בנו. חלילה, זו מדריגה פשוטה מאד. אברהם אבינו ודאי לא גער באהבה הטבעית שלו, וכל שכן שלבן כמו יצחק, מצטרפת גם אהבה אלוקית בלי גבול.

אז איזה ציור מצטייר בנפש של אדם, שהולך להעלות את בנו לעולה... מה יגידו?... מה אנשים יחשבו על האלקים של אברהם, שציווה לו להקריב את בנו יחידו לעולה? והתרפה נוראה! מי לא יחשוב כך??!! כל אחד יחשוב כך! מה זה?! איך עושים דבר כזה?!... בשביל כבוד שמים לבד, אברהם היה צריך להתנגד.

ולך לך אל ארץ המוריה. גם בנסיון הראשון המפורש בתורה, כתוב (בראשית יב, ט) לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, שמשמעות הדברים היא עזיבה מוחלטת, כמו שנאמר: קח את הרגליים ותתלה אותם על השמים... דהיינו תעזוב את עצמך בכלל, תלך אחרי ה' בהליכה מוחלטת, שזה עזיבה של כל דבר שיש בו ענין של חומר, של 'עולם הזה', וגם כאן בנסיון האחרון נאמר לו 'ולך לך אל ארץ המוריה', זה צריך להיות עזיבה מוחלטת, מתוך נהייה אחרי ה'.

כבר בשלב הזה, אם נעצור את ההתבוננות כאן, נבין שהעבודה הנדרשת והכנת הלב להגיע למקום הזה, יש בה די לכל החיים וכולי האי ואולי. כל החיים - של עבודה והכרה בביטול וחשק, ואז אדם יכול ללכת אחרי ה' בדרך הזאת, וגם אז עדיין לא מובטח לו.

🌀 הנהייה המוחלטת של אברהם ויצחק אחר ה' 🌀

התורה מספרת וישכם אברהם בבוקר ויחבש את חמורו, ויקח את שני נעריו אתו, ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלקים, ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק, ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור. כאן ישנו גילוי גדול, כמו שדרשו חז"ל (יבמות 35). עם הדומה לחמור, יצחק נבדל מאליעזר ונבדל מישמעאל.

ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו, ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדיו. מה יצחק חושב בשעה שהלך עם אביו? מה הולך להיות כאן?... מה אברהם דיבר עם יצחק בדרך?... האם הם דברו אחד עם השני?... לא כתוב אלא שלפתע פונה יצחק לאביו, ואביו עונה לו: הנני בני, ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה. אבל מלשון 'וילכו שניהם יחדיו', נראה שלא הכוונה רק שהלכו בצעדים קרובים זה לזה. 'יחדיו' זה בדעה אחת, בהבנה אחת ובכיוון אחד. אז אברהם שהולך להקריב עוד מעט את בנו, הוא הולך להיפרד ממנו, להעלותו על המזבח ולשרוף אותו, יחד עם יצחק שלא יודע בכלל שיש תכנית כזאת, הולכים ביחד (ראה רש"י).

זאת אומרת, שהביטול של אברהם אבינו והנהייה שלו אחרי ה', היו בדיוק באותה שלווה והרגשת הלב של יצחק. יצחק הולך כמו אברהם ואברהם כמו יצחק, באותה שלווה, באותה הליכה ובאותה בהירות. זה דבר מאד מאד מופלא, ומובן שזה למעלה מהיכולת האנושית.

ואז יצחק פונה לאבא שלו. יצחק הזה, שלא יודע מכלום, פונה לאבא שלו שיודע הכל, ואומר לו: אבא, הנה האש והעצים ואיה השה לעולה. ואברהם עונה לו: יצחק, אלקים יראה לו השה לעולה בני, אתה! אתה תהיה הדבר הזה! ניקח אותך, נשרוף אותך, ותגיד יפה שלום לחיים... אתה הולך לחיים יפים יותר, גדולים יותר - כל הדרושים נכונים, אבל זהו... מה יצחק אבינו חושב באותו רגע? מה החוויה שלו? מה מרגיש לו?...

אומרת התורה וילכו שניהם יחדיו. מה הפירוש עכשיו 'וילכו שניהם יחדיו'? שיצחק הולך כמו אברהם, כמו קודם שיצחק לא ידע כלום ואברהם כן ידע והלך בשלוה כיצחק שלא ידע, כמו כן הם הולכים גם עכשיו, כמו ה'יחדיו' הקודם! איך אפשר להבין דבר כזה? שאדם יודע שהולכים להעלות אותו לעולה, והוא הולך כך?

הדרגה הזאת של אברהם ויצחק, שעומדים כל העת מוכנים למציאות שהיא הרבה מעבר ל'בכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך' (ברכות נד), זה לתת את כל תכנית החיים, את כל המציאות, ולצאת מבויש ומבוזה, משולל כל הגיון בעיני כל העמים. אבא כמו אברהם אבינו, שזה לא איזה אבא שנכנס רגע אחד

להתלהבות ושחט את הבן שלו וזהו זה... ואח"כ זה כבר לאחר מעשה. זה לא שחיטה של התלהבות. זה שחיטה של דעת שלימה, עם כל יכולת ישוב הדעת שבעולם, וכשאדם עושה מעשה כזה, זה שלימות שאין שלימות למעלה ממנה.

ההקדמה שמוכרחת להיות בנפש, לכזה 'וילכו שניהם יחדיו', ולהסכמה הזאת שאברהם מסכים בכל לבו ונפשו להעלות לעולה את יצחק, וגם יצחק מיד כאשר הוא רק שומע את הדברים, הוא מסכים לגמרי לעלות לעולה על המזבח, ולא הסכמה בעלמא, בלא שום ניד וזיע ושום מחשבה נוספת, אלא 'הנני' לגמרי.

מה הציור ומי הצייר, שיוכל לצייר מה קדם בנפש שלהם למוכנות הזאת. איזה תוכנות? איזה ידיעות? איזה חיבורים קדמו בנפש למצב הזה, שאדם עומד מול ה', וה' אומר לו: תן לי את הנשמה! והוא אומר לו: בבקשה, קח את הנשמה!... וכאמור זה הרבה מעבר, כי מי שמבין על אברהם אבינו מה זה נקרא להקים אימפריה בעמל שלם נגד כל העולם, ופתאום הכל משתבש, וגם נהיה לא הגיוני, זה נהיה משהו 'פונדמנטליזם', זה נהיה משהו קיצוני, מבולבל. ואברהם לא אומר: אולי לא... אולי כן... הוא לא מתחיל לשדל את הקב"ה שלא כדאי לו... זה לא אסתטי... זה לא יישמע טוב...

נקריא כמה מילים מהרמב"ם (מו"נ ח"ג פכ"ד) שדבריו קילורין לעיניים, ואלו דבריו:

...אבל פרשת אברהם בעקידה כללה שני ענינים גדולים, הם מיסודות התורה. האחד הוא להודיענו גבול האהבה לה' יתעלה והיראה ממנו לאיזה גבול מגעת, לפיכך נצטווה בפרשה זו אשר לא יערכנה לא מסירת ממון ולא מסירת נפש, אלא זה תכלית מה שאפשר להיות במציאות, ממה שלא יעלה בדמיון שטבע האדם ישמע לכך, והוא שיהיה אדם ערירי ובעל אושר גדול ונשיאות פנים וחשוב בעיניו שתהא מזרעו אומה, ובא לו הולד לאחר הייאוש, היאך יהיו געגועיו עליו ואהבתו אותו, אלא שאצל יראתו יתעלה ואהבת קיום מצוותו הקל בילד החביב הזה, והשליך את כל מה שקיווה בו, ומיהר לשחטו לאחר מהלך כמה ימים, לפי שאילו חשב לעשות את זה מיד כאשר בא אליו הצייווי, היה

זה מעשה בהילות ובלבול חושים ללא ישוב דעת מדוקדק, אבל כיון שעשה את זה לאחר כמה ימים משנאמר לו הציווי, הרי היא פעולה מתוך התבוננות ומחשבה נכונה והבחנת אמיתת מצוותו יתעלה ואהבתו ויראתו, ושאינ ראוי להתחשב בשום מצב אחר, ולא להעדיף שום התפעלות כלל, כי אברהם אבינו לא מיהר לשחוט את יצחק מתוך יראה מה' שמא יהרגהו או ירוששהו, אלא לעצם מה שמוטל על בני האדם מאהבתו יתעלה ויראתו לא לתקוות שכר ולא ליראת עונש כמו שביארנו במקומות מספר, לפיכך אמר לו המלאך כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, כלומר שבמעשה זה אשר בו ייאמר עליך בהחלט ירא אלקים, יידעו כל בני האדם גבול יראת ה' מה הוא.

וּכְתַב הַסְפּוּרָנוּ לַפְרֵשׁ בְּדַבְרֵי הַמַּלְאָךְ (ס"ו י"ב-יג) עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי יִרָא אֱלֹקִים אֶתְּךָ וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֵךְ אֶת יַחֲדָךְ מִמֶּנִּי, שְׁתִּיבֶת 'מִמֶּנִּי' פִּירוּשָׁה יוֹתֵר מִן הַמַּלְאָךְ בְּעֶצְמוֹ, וְאִלּוּ דַבְּרִי:

שאתה ירא אלקים יותר ממני שאני מלאך, וראוי למעלה יותר ממני כאמרם ז"ל גדולים צדיקים וכו', שאתה בפעל ירא אלקים כמו שהיה האל-ל יודע קודם לכן שהיית ירא אלקים בכח, ותיפול ידיעתו הפועלת על הנמצא בפועל.

מה מביא אדם לציות מוחלט כל כך

נוסיף לבאר עוד. יש רגילים לחשוב שאברהם אבינו מרוב גודל אהבת ה' שבו, כלל לא ידע מי הבן שלו ומי לא הבן שלו... הוא לא ידע מה זה בכלל... מחשבה זו הינה מוחיץ דקטנות. אברהם אבינו לגודל המעלה שלו, אהב את יצחק הרבה יותר מכל מה שאנו מכירים. אדם שלא אוהב את הילד שלו זה חסרון, זהו פגם בנפש, ואברהם היה שלם בכל מיני שלימות, מה גם שהוא הבין וידע את גודל מעלת יצחק. אדרבה, האהבה שלו, החשק שלו, ההכרה שלו והחביבות שלו היו לאין ערוך ממה שאנחנו יכולים להבין, ועם כל זה הציווי של הבורא גובר על הכל.

מי שמבין מעט את מציאות היחס בין הנברא לבורא, ויודע להסתכל ולהבין מה זה נקרא 'בורא' שעשה ועושה ויעשה הכל, כמש"כ (נחמיה ט, 1) אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה, הימים וכל אשר בהם; שיודע להבין ולהשכיל את המציאות שה' מחיה אותנו, הכל ממנו והכל לכבודו, את מציאות הנצח של כבוד ה'. כל הידיעות האלה, כשאדם יודע אותן שוב ושוב אלפי פעמים, וכדכתיב (דברים ה, ט) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים, עוד יום ועוד יום, הוא מבין את זה והוא מתבונן והוא יודע את כח ה' שמחיה ומהווה, בכל רגע ורגע - ההסתכלות הזאת וההכרה הזאת, נחה על הנפש שלו.

הנביאים והאנשים הקדושים האלה, מרוב ידיעת ה' שהייתה להם, הלך החומר שלהם והתעדן. בהתחלה, יש 'אדם' והוא עושה את מה שהבורא ציווה. אח"כ הוא עולה דרגה שגם הרצון שלו הוא לעשות את מה שהבורא ציווה. אח"כ הוא עולה עוד ויש לו תענוג מרצון ה', ויש דרגה שנקראת מרכבה לשכינה, שאז אמנם הוא גוף נפרד, אבל גם כח הבחירה שלו מקביל ומתאים לרצון הבורא, עד שהוא כבר לא רוצה שום דבר, הוא מוותר על כח הבחירה שלו ברצון, והוא נתון כל הזמן כמי שמבליע את עצמו בחזרה בבורא.

הבורא ברא אותנו ישויות נפרדות, אך הצדיק מרוב ההכרה שלו, שהוא מבין יודע ורואה, הוא כמו מחזיר את עצמו בחזרה אל המקור שלו. שהרי מציאות הבריאה, בעצם מחוברת וקשורה בבורא ורק כאילו זה נפרד, וכשאדם בעצמו מכיר את ההכרה הזאת, אז הנהייה שלו אחרי ה', הביטול שלו אל ה' והציות שלו, נהיים עצמיים לגמרי, והוא כחומר ביד היוצר ברצותו מרחיב וברצותו מקצר. וכשה' מצווה אותו איזה ציווי, התנועה שנהיית לו בלב, דומה למציאות של מכשיר בשעה שמפעילים אותו, והוא ממציא את עצמו מיד אל רצון הבורא. אף שהוא צריך לפעול את זה בכח הבחירה שלו, אבל הוא בכזו הכרה וביטול פנימיים, שהוא ממציא כאילו את כח הבורא שיעשה את זה בתוכו. הוא כאילו כמעט לא עושה את זה, ושוב יש להדגיש שזה האברהם אבינו שלנו, כאשר אנחנו מנסים להבין מעט את ה'וילכו שניהם יחדיו'.

יצחק היה מוכן לדרגה הזאת בלי לדעת שהולכים לעקוד אותו, אברהם היה מוכן לדרגה הזאת למרות הידיעה שהוא הולך לעקוד את יצחק בנו. אברהם לא

מצא בעצמו מקום, לחשוב על האהבה שלו, על היראה שלו, על השמחה שלו, הוא היה כולו בתענוג של שלימות הנפש, כאשר רצון הבורא מתבצע דרכו. כל השאיפה החשק הרצון והתשוקה שלו היו למלא את רצון הבורא, ע"י הבאת עצמו אל רצון הבורא.

ודאי שאם הוא היה עוצר ומתנתק להבין את רגשותיו החומריים, או להביט בהסתכלות של בשר ודם, הוא היה חווה זאת, כי כל ההרגשות הטבעיות היו אצלו כמו אצל כל אדם ויותר מכך, כמו שהזכרנו קודם, שהנפש של אברהם אבינו היתה הרבה יותר שלמה מכל אדם אחר, ושלימות של אדם הוא שהנפש שלו חיה ופועלת ומרגישה. רק שמתוך ההכרה שלו והביטול והנהייה שלו אחרי מציאות ה' יומם ולילה, היה כל העולם אצלו כנר בפני האבוקה.

גם יצחק לפני שהוא שומע ואחרי שהוא שומע, זה אותו 'וילכו שניהם יחדיו', לא היה אצלם איזה שהוא רצון שהוא לא בטל לגמרי, בדרגה היותר עליונה, אל הבורא. ודבר זה אינו בכח האנושי, כי כל אשר לאיש יתן בעד נפשו (איו"ג, ז), האדם מוכן לתת לבורא, מאה דולר, אלף דולר, אפילו אצבע, אולי גם יד, אבל מה יישאר לי? ... אם יש עוד 'לי', אז יש מחשבה כזאת, אבל האבות הקדושים היו משהו אחר לגמרי, והנסיון הזה הוציא את גילוי הדרגה הזאת של אהבה ויראה שאין למעלה מהם.

ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלקים, ויבן שם אברהם את המזבח ויערך את העצים ויעקוד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים. מה אברהם חושב עכשיו? ... מה יצחק חושב עכשיו? ... הוא שוכב על המזבח, אבא שלו הולך לקחת את המאכלת, ומה עכשיו? ... אברהם אבינו, רצון ה' בוער בתוכו כמו אש להבה, הוא ממציא את כל חלקי עצמו אל רצון ה'.

מובא במדרש (בר"י נ, ט), בשעה שבקש אברהם לעקוד את יצחק בנו, אמר לו: אבא, בחור אני וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך, ושמא תפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן, אלא כפתני יפה יפה, מיד ויעקוד את יצחק בנו. עד כאן. על עצמו יצחק אינו חושב כלל, על כך שימות בלי ילדים, בלי שיהיה זכר ובלי כלום. מסיים שם המדרש: וישלח אברהם את ידו, הוא

שולח יד ליטול הסכין ועיניו מורידות דמעות ונופלות דמעות לעיניו של יצחק מרחמנותו של אבא, ואף על פי כן הלב שמח לעשות רצון יוצרו.

עוד יש להוסיף נקודה שלא הוזכרה קודם: אברהם אבינו היה אז איש אנונימי. אנחנו רואים את אברהם אבינו מהחומש, בציור העקידה שלנו כבר עומדים 'פארענצ'עס'... אלפי אנשים מסתכלים... אבל אברהם אבינו היה איזה איש אחד, אף אחד לא ידע כלום מכל הסיפור, הם היו בהר, במקום מרוחק מעיני איש, אם הסיפור היה נגמר בשחיטת יצחק.. ספק אם מישהו היה יודע מזה בכלל!

❧ הציות שלא לשלוח יד ביצחק ❧

ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה. אברהם אבינו עומד לשחוט את הילד שלו, והוא חושק שרצון ה' יתקיים, הנשמה של יצחק תעוף למעלה, והסיפור הזה שהוא עסוק איתו כבר כמה ימים יעלה בכי טוב. אברהם עצמו כמעט עף למעלה מרוב תשוקה; הנה הוא הולך להביא את נשמת יצחק למעלה, וברגע זה ה' שולח לומר לו: לא! אל תשלח ידך אל הנער!

רש"י מפרש, שאברהם אמר אם כן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו הקב"ה אל תעש לו מאומה, אל תעשה בו מום. הפירוש בזה הוא שהתשוקה של אברהם אבינו, מרוב הביטול שלו אל ה', כל הכח הטבעי, וכל האהבות הטבעיות שלו - הפכו להיות בעירה רוחנית כזאת אדירה, מדורת בית המוקד של אור רוחני, עד שהלהב עלה עד לב השמים, ואברהם אבינו בוער כולו כלפיך אש ברצון למסור נפש אל ה', לתת את כל היקר והקדוש אל ה'. אך הוא אינו יכול. ה' לא מרשה לו.

וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו. כעת האיל מקבל משמעות אחרת, אברהם מכניס את כל התשוקה שלו בהקרבת האיל. חז"ל אומרים (פמדר"ר י, ב) שהאיל מוכן היה מששת ימי בראשית לכך, אולי הביאור בזה - אם בעיני ה' יכשר - שבבריאה הרגילה לא יכולה להיות דרגה כזאת של איל שיהיה תחת יצחק, לכן צריך בריאה מיוחדת לזה, ששם נכנס כל האור הזה.

🌀 הכח של אברהם אבינו נטוע בכל יהודי 🌀

בזה נשלם ענין העקידה, הכח הזה של המסירות נפש, ההסכמה הפנימית והביטול הכל כך עמוק עד שאין לשער ואין לתאר, נקבע ונצרב במציאות הרוחנית של כלל ישראל, וכלל ישראל הופך להיות עם שיודע למסור את הנפש אל ה'. כל יהודי ויהודי מזרעו של אברהם אבינו, מאיר בנפשו הכח של הקרבן הזה, של הביטול הזה, של המוכנות העצומה הזאת, עד כדי ביטול כל ההוויה וכל הנפש.

אדמוה"ז בעל התניא זי"ע כותב בספרו (לקו"ט מניח פי"ח), שלכל יהודי יש את הכח הזה של מסירות נפש ירושה מאבותינו, ולכן אפילו קל שבקלים מוסר נפשו על קידוש ה' שלא לכפור בה' אחד. זה הסיפור של הביטול הזה, הכח של אברהם אבינו שנטוע בתוכנו.

אז כל אחד שנפגש בסיפור של העקידה, צריך לשאת ולתת עם עצמו; איך אדם מגיע לדרגה כזאת של ביטול? איך מתבטלים? איך יודעים לראות ציווי הבורא בעולם? איך אדם נותן את עצמו באהבה וחשק בלי טרפוניה, בנועם ובחלקות נפלאה, שזה עיקר השבח, אם זה בא בכח, זה שום דבר, כל העבודות של אברהם אבינו היו באהבה ובחשק בלי שום תזוזה בנפש.

כל יום ויום כשאדם אומר את פרשת העקידה, כמידת הפנאי שלו, הוא יכול להתבונן איך אברהם אבינו הגיע לדרגה הזאת. חוץ מהדבר שאברהם אבינו היה נשמה אלוקית עצומה שלא בערך ושלא בתפיסה שלנו, מכל מקום הרי גם אנחנו נשמות אלוקיות, ועל האדם להתבונן ולהעמיק בנפשו את הדבר הזה, שאברהם אבינו שוטט בדעתו עד שהכיר את בוראו, והוסיף והכיר עוד ועוד, עד שמרוב הכרה את בוראו, החשק העצמי שלו הולך ומתקטן, הולך ומתבטל, הלב מאיר מקדושת הנשמה ומבין יותר ויותר, שאיכות הקיום זה ההתבטלות. ההתבטלות מולידה את ההוויה, כלומר, כאשר מתבטלים, זה לא שחדלים מלהיות, אלא אדרבה כאשר מתבטלים, נהיים.

אח"כ כתוב עוד פעם ויקומו וילכו יחדיו אל באר שבע. שוב יחדיו. אברהם ויצחק יחד עם ישמעאל ואליעזר, כולם שווים, הם לא הרגישו שום התנשאות על ישמעאל ואליעזר, הלכו כולם יחד כל אחד מהמקום שלו, לא השתררו על ישמעאל ואליעזר שלא ראו ולא ידעו מכלום.

וישב אברהם בבאר שבע. אברהם אבינו המשיך בסדר חייו, כן הוא הפשט הפשוט. אבל הפירוש הפנימי הוא 'וישב אברהם בבאר שבע' - הוא עלה לעולם אחר, לדרגה אחרת לגמרי.

אז יש עוד מה לעשות בעולם... אומרים פרשת העקידה, מסתובבים מעט עם אברהם אבינו, מסתכלים קצת על 'יצחק, חושבים מה אברהם חשב... יתן ה' שנזכה לכך.

נקודות הפצת הגליון

ירושלים:

גאולה - 052-7611638

שמואל הנביא - 050-4107728

סנהדריה המורחבת - 054-8459096

מקור ברוך רוממה - 052-7662984

מודיעין עילית:

קרית ספר - 052-7138907

ברכפלד - 058-3252176

עפולה:

054-8443510

צפת:

053-3165270

קריית גת:

052-7632147

אלעד:

054-8402450

אשדוד:

רובע ז' - 052-7155349

ביתר עילית:

גבעה אA - 052-7637888

גבעה B - 050-4111832

בית שמש:

הקריה החרדית - 052-7120025 (בערב)

רמת אברהם - 052-7679597

רמה ב' - 052-7130303

בני ברק:

בבית המדרש - רחוב בלוי 8

חיפה:

052-7602631 • 058-3200731